

נלי אנסי, השמש צורבת את קירות הלב בזהב, 2007, תצריב, הודפס וראה אור על ידי סדנת ההדפס, ירושלים

המלחמה, השלום ואנחנו

מ א י ר ק ר א ו ס

המלחמה היא מקום הכאב, מקור הצער והיגון שאין מהם מפלט ואין להם מרפא. מוראות המלחמה, המשפיעות על כל מרחבי החיים, מחייבות אותנו לערער על היותה גורל בחיינו. בימים נוראים של כאב, אובדן וחוסר תקווה, מוטל עלינו להגדיר את השלום כמשימה לאומית, כמשימה למען החיים

מלחמה

מלחמה היא כישלון. עוד לפני ההרג, החורבן והאובדן – המלחמה היא כישלון אנושי מהדהד. היא כישלון הרוח, כישלון הדיאלוג, כישלון התרבות, כישלון הנפש, כישלון המידות, כישלון הערכים. מהותה של המלחמה היא כוח, עניינה מלאכת הרס והרג, ההפך הגמור ממשימת האדם "לעבדה ולשמרה". המלחמה מתחוללת בעולם כאשר אנו, בני האדם, לא מוצאים את הדרך לדבר, להקשיב, לכבד, להכיר, להתפשר. כאשר אנו לא מוצאים את הדרך לחיים.

מלחמה ניזונה מתחושת איום, מחרדת קיום, מחוסר ביטחון, אך גם מעיוורון כלפי האחר, מדה-הומניזציה, מתחושת עליונות, מפיתוי של הישג ומתאוות כוח. היא ניזונה מכל אלה, ובתנועת ספירלה גם מעמיקה ומעצימה אותם – את הפחד, את השנאה, את הרצון בהרג, את העיוורון, את ניכור הנפש ואת תאוות הנקמה. כמו מצווה וכמו עבירה – מלחמה גוררת מלחמה, מלחמה גוררת שנאה, שנאה מבקשת נקמה. במעגל שאין לו סוף, כוחה הצנטריפטלי של המלחמה מוביל אותנו אל תהומות פנימיים וחיצוניים.

מלחמה היא הכיעור האנושי במרעו. היא דם ואש ותימרות עשן, היא אדמה ודם, עפר ואפר, פיח ועשן, ובעיקר מוות אלים, מוות מכוער, מוות מנורמל, מוות מוכשר. מי שראה, כמוני, את עיניהם החלולות של הנופלים, מי שהריח את ריח שערם החרוך, מי ששמע את זעקתם של הפצועים, מי שחזה בבית שזה עתה חרב, מי שחווה את פחדם של לוחמים – יודע שאין כיעור גדול מכיעורה של המלחמה. מי שראה את ביוזם הפיזי ואת הנפשי של הנכנעים לכוח שבידנו, את גופותיהם המוטות לות בשדה כמאכל לעוף השמיים, את מאמציהם לשבור להם

קשה מאוד לקרוא לשלום בעת הזאת, עת דמים רבים, עת עלה המוות בחלוננו, בעוד תחושות הפחד והאימה עוטפות כול, והצורך בביטחון מבקש מענה ומכסה כל אופק. ואף על פי כן, הקריאה לשלום היא הכרח קיומי. לא רק חיים ומוות כרוכים בה, אלא גם טיבם של חיינו, גם תקוותנו, גם ייעודנו.

אני כותב מתוך האבל על החיים שנגדעו וחוללו, מתוך הכאב על הקהילות שנחרבו, כשקול דמי אחינו ואחיותינו החטופים זועק אלינו מתחת לאדמה הרוויה בדם, בתפילה ממעמקים לחזרתם של הלוחמים ולרפואתם של הפצועים, ובציפייה איך-כך לברכת השלום.

הציפייה לברכת שלום היא נחלת רבים, אך ציפייה היא עמדה פסיבית, זומנה הוא העתיד לבוא המתמשך, זה שאין לו קץ. אני מבקש מעבר לה: לקרוא לשלום, לפעולה אקטיבית למימוש בימינו, בתוך מרחב זמן חיים, בעתיד הקרוב לבוא.

אני מבקש לפתוח בשיחה על קריאה לשלום ולהזמין לשיחה הזאת את כל המקווים אליו, גם אלו המתקשים לראות את אפשרות מימושו בעת הזאת. על שיחה כזו לכלול הקשבה עמוקה לבקשת הביטחון, לחרדות, לתחושות האימה ולחוסר סדר האמון, ולצידה קול ערכי, רעיוני ומוסרי המדבר על מחירי המלחמה ועל ההכרח לחתור לשלום. בהבעת תכלול שיחה זו התכוונות פוליטית-מעשית לפעול למימוש מעשה שלום, ולא, תיוותר הקריאה לשלום תיאורטית בלבד.

כיצד קוראים לשלום? הבה ננסה ללמוד את מה שכותבים לנו החיים והמוות, להתבונן כיצד נראית מלחמה, איך יכול להיראות שלום. אולי נמצא דרך, אולי נמצא מקום, שבו או סדק, לשיחה עמוקה על שאלת המלחמה והשלום.

ולילדיהם מעט אוכל, את ניסיונותיהם לשוב לבתיהם החרבים לחלץ איזה דבר בעל ערך – יודע שאין ביזוי גדול מביזוי המ- תים והחיים במלחמה.

המלחמה היא מקום הכאב, מקור הצער והיגון שאין מהם מפלט, אין להם מרפא, ואין להם סוף; שכול ההורים, בכי האלמנות, דמעת היתומים, צער האבלים, זעקת הפצועים ומ- צוקת הפליטים.

מי שראה, כמוני, את עיניהם החלולות של הנופלים, מי שהריח את ריח שערם החרוך, מי ששמע את זעקתם של הפצועים, מי שחזה בבית שזה עתה חרב, מי שחווה את פחדם של לוחמים - יודע שאין כיעור גדול מכיעורה של המלחמה

המלחמה מערערת על בקשתנו לראות באדם "צלם אנוש" או "צלם אלוהים", מהות ייחודית שממנה נובעות נורמות מוס- ריות מחייבות. המלחמה היא אישוש לתפיסה של פרויד, שעל פיה התרבות האנושית היא מאמץ סיזיפי של האדם להציב חומה כנגד יצרי, חומה המתמוטטת בשעת פחד ומתפוררת בהינתן רשות למשחית להשחית. בלשונו של קאט ב"במערב אין כל חדש": "האדם הוא בראש ובראשונה חיה, ורק אחר כך הוא מורח על זה קצת הגינות". המלחמה היא המקום האול- טימטיבי שבו אדם הופך לאובייקט, לכלי המשרת תכלית.

אם יש קדושה, מלחמה היא האנטיתזה שלה, ההיפוך המוח- לט. המלחמה היא מקום של טומאה, מקום של מוות, מקום שצריך בו שמירה: "כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אִיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דָּבָר

רָע" (דברים כג י). החרב מחללת את הקודש: "כִּי חָרַבְךָ הַנְּפֹתָ עָלֶיךָ וַתַּחֲלֶלְהָ" (שמות כ כא), ואיש המלחמה מנוע מלהקים מקום של קדושה: "כִּי דָמִים רַבִּים שָׁפַכְתָּ" (דברי הימים א, כב ח).

המלחמה מביאה להשכחת דעת טוב ורע, מטשטשת את אמות המידה המוסריות ומשבשת את שיקול הדעת המו- סרי. גסות ותוקפנות הן ממהותה, והיא מקהה את ליבו של אדם. הניסיון האוניברסלי מלמד כי השילוב בין אימת הקרב שבלב הלוחמים ובין עוצמת הכוח שבידיהם, מקשה ביותר את שמירת ההבחנות המוסריות. ככל שהמלחמה מתמשכת, כך הנפש מתקהה ומתקשה להבחין בין טוב לרע. לצערי, גם נפשנו שלנו; איננו שונים מאחרים.

המלחמה היא הסתר פנים, האל אינו נוכח בה. מי שנפל בח- לקו לחוות מלחמה, נוכח כי שדה הקרב הוא מקום המקריות: ההשגחה נעדרת, לכדור אין כתובת, המוות הוא אקראי. המ- לחמה נותנת רשות למשחית להשחית, והוא, מעצם טבעו, שרירותי ואינו מבחין בין צדיק לרשע.

אך לא רק פני האל נעדרות, אלא גם פניו של האחר. הפחד, השנאה והכוח מעוורים אותנו מלראות את פני האויב, מל- ראות את דאגתה של האם הפלסטינית לילדיה, את האב הפ- לסטיני המחפש מזון ומקלט למשפחתו, מלראות את חורבנם, את אבלם, את אובדן כבודם. בדיוק על כך, על הסתר הפנים של האחר, על העיוורון שלנו, מבקשת זלדה לערער:

הלא אב אחד לכולנו
הלא אל אחד בראנו,
למה נבגוד איש באחי
מדוע נשמיד זה את זה הלא התינוקות שמעבר
לתעלה
גם הם ששון לבני אדם, ששון לגפן ולתאנה,
וגם שם זקנה שכואב ראשה,
וזקן שסובל מחלי עיניים והולך בזהירות ברחוב
עד אשר יגיע אל שער האופק, אל שער האין.

(”רוח ההרים”; מתוך: ולאהוב את החיים בלב נשבר,
עמותת זלדה)

למלחמה יש אוצר מילים, שפה משלה, שפת הכוח: לפרק, לנטרל, להשמיד, להרוג, לאבד, להרוס, לשטח, לתמרון, למוטט, לסגור מעגל, לנייד; קרבות עזים, חילופי אש כבדים, הכר- עה, ניצחון מוחלט, הותר לפרסום, מעורבים, פרימטר, מסדרון,

מכוערת, גם בה יש הסתר פנים, אנטייתזה של קדושה, והיא מערערת על צלם אלוהים שבאדם.

במלחמה מתרחשים גילויים ערכיים של אומץ לב, גבורה, רעות, מסירות ומנהיגות. אלה ראויים להערכה רבה, אך הם אינם משנים את כובד כיעורה. גם כללי המוסר של המלחמה, ובראשם המאמץ האנושי ההרואי – מן המוסריים ביותר בתור לדות האדם – לייסד עיקרון המבחין בין לוחם לאזרח, גם הם אינם מוציאים את המלחמה ממהותה הברוטלית הכעורה. מה עוד שענינו הרואות כי ככל שהמלחמה נמשכת, כך השמירה על כללים אלה נשחקת, לעיתים עד דק, והשחיקה מתורצת בהצדקות מוסריות. כך דרכה של מלחמה.

אם זו המלחמה ואלה פניה, האין עלינו לפעול באופן נחוש למנוע אותה? אם זה מחירה, היש למי מאיתנו שאלה על ההכרח לחתור לשלום? האם אין עלינו לסרב בכל כוחנו לגזרת גורל זו?

שלום

שלום הוא השקט המשתרר בשדות לאחר ששכך שאון הקרב. הוא הנשימה שלאחר הפחד, הורדת הקסדה, השלת אפוד המגן, חליצת הנעליים, פיזית ונפשית.

שלום משמעו להתבונן אל הנופים לא כתפאורה של שדה הקרב, לשמוח באור היום לא כתאורת הבמה של מרחב הלחימה, וליהנות מחשכת הלילה לא מכיוון שהיא מסתור ומחסה. השלום הוא האפשרות לא להידרך בהישמע רשרוש העלים, לא להיבהל לקול צווחה של ציפור. הוא התחדשות הופעת הטבע ומחזורו, צמיחה מחדש של הפרחים שנרמסו תחת שלשלאות המלחמה, והציפייה להופעתם שוב ושוב מדי שנה בעונתם.

שלום הוא האפשרות לישון בלילה ללא החרדה הנלווית להודעה על "חילופי אש כבדים", שם קוד למוות. שלום הוא ההשכמה בבוקר מבלי לחכות בחשש כבד למהדורת החדשות של שש, כדי לשמוע את מי לקחה המלחמה הלילה, מבלי לשאת תפילה המבקשת – כמה נורא – שהשמות ש"הותרו לפרסום" אינם ממכריי, מתלמידי ומקרוביי. שלום הוא האפשרות לעסוק בחיים עצמם במהלך היום, מבלי להתעדכן ב"שלומה" של המלחמה בכל מספר דקות.

שלום הוא סופם של התסריטים המתרוצצים ללא שליטה במוחם של ההורים: איך תיראה הדפיקה בדלת, מי מהילדים זה יהיה, ומה יקרה אחר כך, ושל הפחד הקמאי מהלוויות ומביקורי תנחומים, שמא המוות מידבק. שלום הוא קיצם של ההספדים שנכתבו בראשן של הנשים המצפות לשובם של בני

צירים. ככל שפה, שפת הכוח מעצבת את תודעת כולנו. היא אינה מוגבלת לשדה הקרב, אלא הופכת להיות שפה לחיים.

המלחמה משפיעה על כל מרחבי החיים. היא עוטפת-כול ומשעבדת-כול, מעצבת את מי שאנחנו ומי שאנו עתידים להיות. אם מלחמה היא גורלנו, עלינו לקיים מדינת מבצר ספרטנית, שבה כל כוחות החיים והמשאבים הפיזיים, הכלכליים, התרבותיים והרוחניים יהיו משועבדים לה. ההשלמה עם גזרת המלחמה משמעה ויתור על כל משאלות הלב שבבסיס חזרתנו לצינון: ויתור על ייעוד רוחני, חברתי, מוסרי או דתי, ויתור על פריחה תרבותית, על גשוג כלכלי. במקום להיות מקור השראה של דעת ורוח, של תורה מציון, במקום להיות חברת מופת, תהיה מדינת ישראל מצודת הישרדות, בית יוצר עולמי של תורות ואמצעי לחימה, ואנשיה – אנחנו וילדינו – למודי חרב. זה ותו לא.

המלחמה מעצבת לא רק את החברה והמדינה, אלא גם את היהדות, והיא בעלת השפעה עצומה על השאלה לאן אנו מוליכים את המסורת שלנו. מקורות יהודיים משמשים אבני בליסטראות להצדקת מלחמה ללא גבולות, ותפיסות יהודיות משיחיות מניחות תשתית לעליונות יהודית ולמלחמה ללא קץ. ככל שאנו לא מוצאים דרך להיחלץ ממעגל האלימות, כך הולכת ומתעצבת בישראל יהדות אגרסיבית, המאמינה בשפת הכוח; יהדות שאינה רואה את האחר, ומכחישה את היסודות ההומניסטיים שלה עצמה. אילו יעקב אבינו – שבכתו לקראת עשיו היה ירא שמא ייהרג והיה מצד שמא יהרוג (בראשית רבה, עו ב) – היה מופיע בשדה הקרב של היום, הוא היה נתפס כרך לבב. "תתקדם, רבי יעקב, תתקדם", כך היו אומרים לו.

יש מי שהמלחמה יוצרת התפעמות בליבו, שמאמין כי "כשיש מלחמה בעולם מתעורר כח המשיח" (הראי"ה קוק, אורות המלחמה, פרק א'), והניסיון ההיסטורי של הרג וחורבן אינו מערער את אמונתו. אבל בשש אחרי המלחמה אין משיח. אין בית, אלא חורבות; אין נחמה, אלא שכול; אין ריפוי, אלא צלקות בגוף ובנפש. גם אין בהכרח יותר ביטחון אחרי המלחמה מאשר לפני. וצריך לבנות מחדש את מה שכבר היה בנוי, ולשקם את מי שהיה שלם בגופו ובנפשו, עד לפעם הבאה, עד לכישלון האנושי הבא שישוּב ויחריב חיים תוססים ועולמות בנויים. זה גורלנו כל עוד לא נמצא את הדרך להשתחרר מלפיתת המלחמה.

חוויתי מלחמות. ראיתי את כיעודן ואת מוראותיהן במו עיניי. בנפשי ובבשרי חזיתי. אינני פציפיסט, ברור לי שיש מלחמות של הכרח, ושכאשר קמים עליך להורגך, עליך להשיב מלחמה שיערה. אך גם מלחמת הכרח היא כישלון אנושי. גם היא

זוג מן הקרב, סופם של געגועי הילדים והילדות לאבא, שמי יודע מתי ישוב.

שלום הוא היכולת להתבונן אל האנשים לא ככוח משימה, לא כצוות קרב, לא כ"כשירים" או "נפגעים", וגם לא כתוכן ידיעה שהותרה לפרסום. שלום הוא היכולת ליהנות מעושר המג-וון האנושי והתרבותי, להתבונן בבחירות חייהם של בני אדם, בעולמם ובתרבותם, ללא הצורך במיקומם על סרגל "אוהב-אויב" או "עמית-טורף". שלום הוא חזרת האמון באדם, הוא בקשת הריפוי והאיחוי, מאמץ התיקון והשיקום. שלום הוא חזרה אל התקווה, עידון הנפש, שיבת האדם להיותו סובייקט המבקש לממש את רצונותיו. שלום מכונן את החירות, שלום הוא השיבה אל החיים.

שלום משמעו להתבונן
אל הנופים לא כתפאורה
של שדה הקרב, לשמוח
באור היום לא כתאורת
הבמה של מרחב הלחימה,
וליהנות מחשכת הליל
לא מכיוון שהיא מסתור
ומחסה. השלום הוא
האפשרות לא להידרך
בהישמע רשרוש העלים,
לא להיבהל לקול
צווחה של ציפור

מגיע תורם. כי הנה, הם בדרך אל המלחמה, דור רביעי, אחרי שהסבים רבים שלהם נלחמו על הארץ הזאת, אחרי שאנחנו הסבים נלחמנו למענה, ואחרי שילדינו, האבות שלהם, החרו החזיקו אחרינו. אני מתבונן בחיובם, בחדוות הנעורים שלהם, וכל שנוותר לי הוא להתפלל שהמלאך שגאל אותי – לא מכל רע, אך מן הרע מכול – יברך את הנערים.

שלום הוא האפשרות להתפנות למימוש ייעודנו כעם – לבנות חברה ערכית מתוקנת השוחרת צדק, ליצור רוח ודעת, תרבות ואומנות. שלום הוא היכולת להפנות משאבים לחינוך, לבריאות ולרווחה, האפשרות שלנו כחברה להביט אל העני, הדל והאביון שבתוכנו ומחוצה לנו. ומעל לכול, השלום הוא הניצחון המוחלט של הציונות ומימוש חזון הנביאים.

השלום אינו אוטופיה, לא נבואה לאחרית הימים, אלא פראקטיקה. הוא לא "במרומי", אלא ארצי, אנושי ולא מיתי. עליו פשוט לאפשר חיים – לא בימות המשיח, לא בעוד דור, לא "כשהאויבים יבינו", לא כשלא נוכל עוד, לא כשיקדם לו שלום בבית. השלום הוא משימה לכאן ולעכשיו.

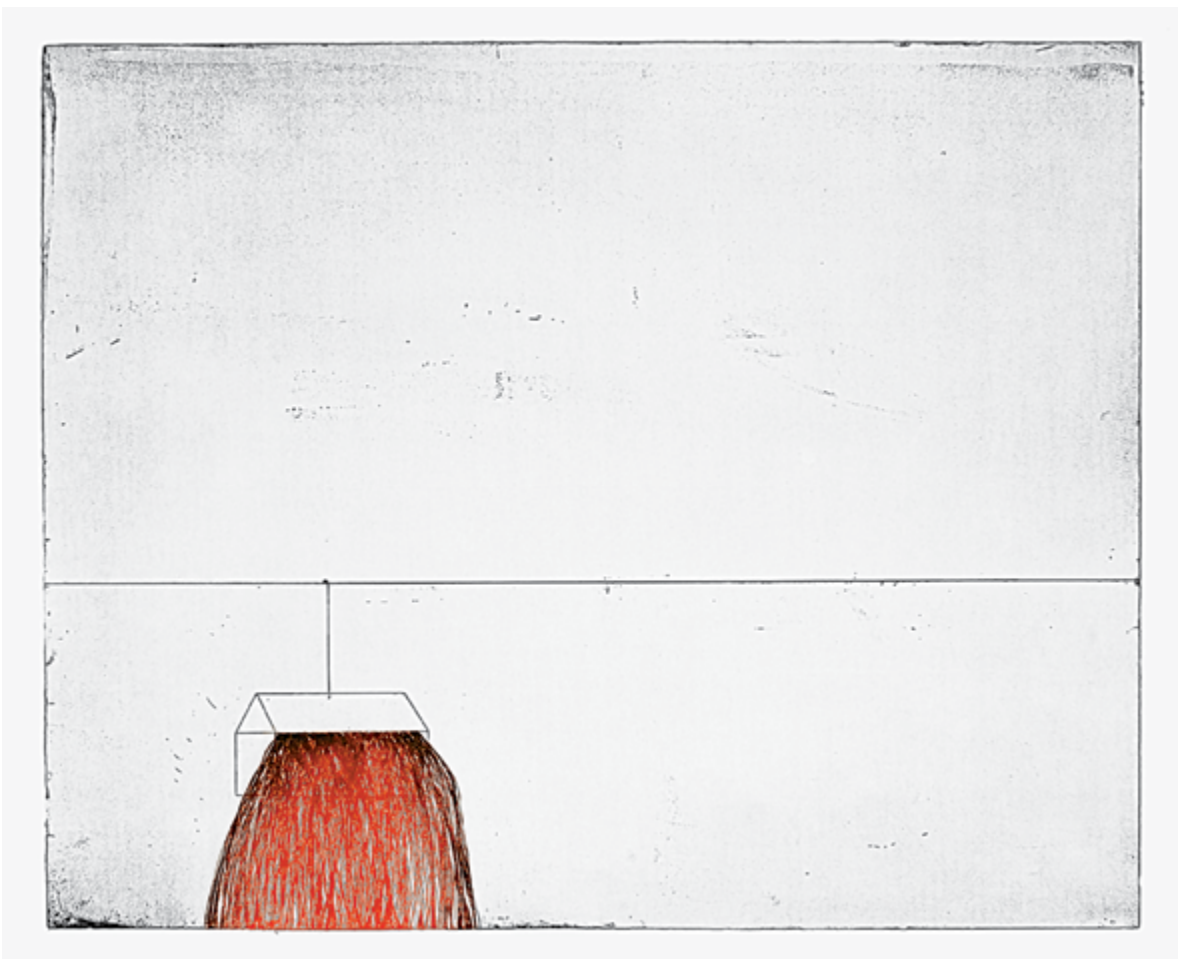
הנה כך מבקש יהודה עמיחי:

אָנִי, עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם, אָנִי הַחַי אֹמֵר עָלַי הַשְּׁלוֹם
אָנִי רוֹצֵה שְׁלוֹם כְּכֹר עֲכָשׁוּ בְּעוֹדֵנִי חַי.
אָנִי לֹא רוֹצֵה לְחַכּוֹת כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֲסִיד שֶׁבִּקֵּשׁ
רְגֵל אַחַת
מִכֶּסֶה הַזֶּהב בְּגוֹ עֵדוֹ. אָנִי רוֹצֵה כֶּסֶה אֲרָבֶע רְגְלִים
כָּאוֹן. כֶּסֶה עַץ פְּשׁוּט. אָנִי רוֹצֵה שְׁלוֹם עָלַי עֲכָשׁוּ.
חַי עֲבְרוּ עָלַי בְּמִלְחָמוֹת מִכָּל הַמִּינִים: קְרָבוֹת
חוּץ
וּקְרָבוֹת בְּפָנִים, קְרָבוֹת פָּנִים אֶל פָּנִים וְהַפָּנִים
הָיוּ תַמִּיד הַפָּנִים שְׁלֵי, פָּנֵי אוֹהֵב וּפָנֵי אוֹיֵב.
מִלְחָמוֹת בְּנֶשֶׁק יָשׁוּ, מִקָּל, אֶבֶן, גְּרוֹן פָּגוּם, מְלִים
סָכִין קָהָה וְקוֹרֵעַת, אֶהָבָה וְשִׁנְאָה
וּמִלְחָמוֹת בְּנֶשֶׁק חֲדִישׁ, מִקֶּלֶע, טִיל,
מְלִים, מוֹקֵשׁ מִתְפוֹצֵץ, אֶהָבָה וְשִׁנְאָה.
אָנִי לֹא רוֹצֵה לְקַיֵּם אֶת נְבוֹאֹת הַזֶּה שֶׁהַחַיִּים הֵם
מִלְחָמָה
אָנִי רוֹצֵה שְׁלוֹם בְּכָל גּוֹפֵי וּבְכָל נַפְשֵׁי. עָלַי
הַשְּׁלוֹם.

("בחי, חיי", בתוך: פתוח סגור פתוח, הוצאת שוקן)

אני מבקש שלום, לא אוטופיה. שלום ללא מילים גבוהות, בלי כיתות החרבות לאיתים, אך גם בלי להרוג ולהיהרג. לתת

שלום הוא האפשרות להתבונן על נכדיי כמי שהחיים לפניהם, כמי שעתידם הוא למידה, עשייה ובנייה, כמי שנהנים מש-מחת הנעורים, לא מתוך דאגה עמוקה שהנה בעוד שנתיים

נלי אגסי, השמש צורבת את קירות הלב בזהב, 2007, תצריב, הודפס וראה אור על ידי סדנת ההדפס, ירושלים

היא המקצוע הראשון שכל אחד מאיתנו למד עם התבגרותו. החוויה הצבאית מעצבת את אישיותנו, את הזיכרון שלנו, את האופן שבו אנו מבינים מה זו אחריות, מה זו חברות, ואיך פועלים במסגרת יחסי כוח. הפעלת הכוח הפכה להיות חלק מדפוס החיים שלנו. לעיתים היא ברירת המחדל הראשונית שלנו, והיא גם מעצבת את הרטוריקה שלנו. אפשר להסביר למה, אפשר להצדיק, אפשר לסנגר, אך חשוב שנתבונן נכוחה: המלחמה היא חלק מאיתנו, המלחמה מעצבת אותנו.

איננו שוחרי מלחמה כלל ועיקר, אך השלמנו עם קיומה בחיינו כגורת גורל. אנו חיים עם המלחמה בשלום – איזה משפט פרדוקסלי. אולם האם זה אכן גורלו של דורנו? האם אכן לנצח נאכל חרב? ואולי ישנה דרך אחרת לפנינו מאשר דרך המלחמה

ארוכה לפצעים, לעצור את זעקת היתומים העוברת מדור לדור כמקל מרוץ השליחים.

בשיר אחר, "שלום בר", עמיחי מבקש שלום שיצמח בר מכורח השדה. אך אנו יודעים, הוא לא יצמח בר, ברכת שמיים אינה מספקת. השלום צריך זריעה, השקיה, טיפוח והשקעה. האם אנו מוכנים לעבוד למענו? האם אנו מוכנים להיאבק עליו למענו ולמען ילדינו?

המלחמה ואנחנו, אנחנו והשלום

שנים רבות שאנו חווים מלחמות. לעיתים המלחמה מתפרצת עד שהיא ממסכת את כל מרחב הראייה, לעיתים נחלשת עד כדי נתינת מקום להכחשת קיומה. כך או כך, מלאכת החרב

על מוראותיה? דווקא בימים נוראים אלה, ימים של כאב, של אובדן וחוסר תקווה, דווקא עתה, יותר מאי־פעם, מוטל עלינו להתבונן בעיניים מפוכחות במציאות הקשה ולשאול את עצמנו: האם בכוננתנו להמשיך ולהשלים עם מציאות זו, או שמא יש בכוחנו לקחת את גורלנו בידינו, לחפש ולמצוא דרך להביא לסיום גזרת החרב הרב־דורית ולסיום שפיכות הדמים המתמשכת? האין בחינה זו היא חובה מוסרית נעלה?

שנים שאין בנמצא שום
גורם מדיני שמוטלת
עליו האחריות לעצב
אפשרויות מדיניות
לפתרון הסכסוך; שנים
שלא ביקשנו מהמומחים
הצעה, נייר עמדה, עבודת
מטה, שילבישו את
השאיפה לשלום במלבוש
קונקרטי. שנים רבות
שהתכונה הישראלית
שאנו כה מתפארים
בה – יוזמה – נעדרת
לחלוטין ממרחב השלום

צריך להודות: איננו שוחרי מלחמה, אך גם איננו שוחרי שלום. זה שנים רבות שהנחנו את רעיון השלום ואת אפשרות יישומו בקופסה סגורה וחתמנו אותה היטב. לא רק שאין לנו פועל לים למען השלום, אלא שאנו מתקשים אפילו לדמיין אותו. שנים שאין בנמצא שום גורם מדיני שמוטלת עליו האחריות לעצב אפשרויות מדיניות לפתרון הסכסוך; שנים שלא

ביקשנו מהמומחים הצעה, נייר עמדה, עבודת מטה, שילבישו את השאיפה הקיימת בלבבות רבים לשלום במלבוש קונקרטי, ולו רק כדי לבחון זאת באופן תיאורטי. שנים רבות שהתכונה הישראלית שאנו כה מתפארים בה – יוזמה – נעדרת לחלוטין ממרחב השלום. כמו צופים במחזה, אנו אומרים "אין פרטנר" מבלי לחפש אותו. אנו לא שואלים את שאלת ההמשך: כיצד הופכים את העם הפלסטיני לפרטנר, כאילו שלמעשינו ולמחדלינו אין השפעה על כך. שנים ארוכות אנו מביטים אל האיומים, ולא אל ההזדמנויות המדיניות. הפער בין החשיבה על מענים לאתגרי הביטחון, היוזמה והמחויבות לבנייתם וההשקעה בכך לבין חוסר ההשקעה והיעדר היוזמה והמחויבות לחיפוש דרך להסדרים מדיניים, זועק לשמיים.

זה שנים שהוויכוח הציבורי בישראל אינו על השלום, שהרי מי לא רוצה שלום. הוויכוח הוא על הנכונות לפתוח את הקופסה, על האפשרות להוציא אותו ממנה, להתבונן בו, לשאול עליו, לבחון את אפשרות יישומו, לשרטט את דרכו. היום, לאחר אסון שמחת תורה, התגובות חריפות מתמיד: "שלום? הסדר? אין דבר כזה!" עתה לקחנו את הקופסה החתומה והשלכנו אותה לקרקעית הים. המלחמה נתפסת כגזרת גורל, ואין בנמצא כל ברירה אחרת. על רקע האסון הכבד, הפשעים הנוראים, הקורבנות הרבים, חוסר האונים וחוסר האמון ניתן להבין את התגובות הללו.

אך האם אכן אין לנו ברירה? אני יודע ששאלה זו דורשת להתייחס תגבר על משקעים עצומים, על זעם, כאב ותסכול. אני יודע שאני מבקש להתבונן אל מעבר ליגון, מעבר לאבל, מעבר לפצעים, וזה קשה מאוד. אך אין אנו פטורים מלשאול שוב ושוב: האם אכן אין לנו ברירה? האם אין בידינו לבחור בעתיד טוב יותר?

שנים אני מבקש שלום, מאמין באפשרות יישומו ומנסה לשתף אחרים באמונה זו. עתה, לאחר השבעה באוקטובר, לאחר האסון הכבד שחווינו, לאחר שחזינו בהרס ובאובדן כל כך גוראיים, לאחר שמוראות המלחמה הפכו להיות כל כך מוחשיות עבורנו – אני חש מחויבות, נחישות ודחיפות, עוד יותר מבעבר, להפיש כל דרך למנוע את שובם של שפיכות הדמים, ההרס והאובדן, למצוא כל דרך אפשרית להשתחרר משלשלאותיה של המלחמה.

אני יכול לשרטט טיפולוגיה מקיפה של כלל ההסברים למה לא לפתוח את הקופסה: כי אי אפשר, כי לא יהיה ביטחון, כי אין אמונה, כי השלום מפחיד, כי אין פרטנר; כשיהיה להם מנהיג אמין, בעוד ששנים – שלושה דורות, כשהם יבינו, כי הם רוצים רק להרוג אותנו, כבר ניסינו. אנו חוששים לפתוח את הקופסה, חוששים מהסיכונים שבדרך, מאובדן הביטחון, מאובדן

נלי אגסי, ללא כותרת, 2007, הדפס רשת, הודפס וראה אור על ידי סדנת ההדפס, ירושלים

אליו, לתודעת זמן עתיד ולתמוך בגיבוש הכרעתנו לסיים את הסכסוך בדרכי שלום.

עלינו להגדיר את השלום כמשימה לאומית, כמשימה למען החיים – חיי הפרט והכלל. עלינו לגייס את היוזמה המאפיינת אותנו ואת הנחישות שיש בקרבנו לשם חתירה לשלום. שאם לא כן, הציונות, שגאוותה היא על היוזמה האקטיבית שנטלה לגורל העם היהודי, להחזרתו אל ההיסטוריה, תשוב אל הפסיד ביות המוכרת לנו משנות הגלות הארוכות. במקום להביא את השלום בידנו, נמתין דורות על דורות שהשלום "יבוא" אלינו, כמו שהמתנו לחזרה לציון.

המשוררת האמריקאית דניס לברטוב מציעה:

שְׁלוֹם, כְּמוֹ שִׁיר,
אֵינוֹ מְטַרִים אֶת עֵצְמוֹ,
אֵינוֹ מְדַמֵּן בְּטָרֵם נְעֻשָׁה,

השליטה בתהליך, מהמחירים שנידרש להם, מהקרע הפנימי הצפוי, מהצורך לקבל החלטות כואבות, מאובדן חלומות של דורות. השלום התקבע בליבנו כסכנה, והמלחמה כמעניקה בייטחון. אכן, קשה לפתוח את הקופסה, אך אם לא נפתח אותה המלחמה הבאה תהיה נבואה שמגשימה את עצמה. זו רק שאלה של זמן.

יש קושי תודעתי של מעבר ממצייאות מוכרת – גם אם כואבת – של סכסוך מתמשך, מנוהל כביכול (עד שהוא לא, כמו שח"ווינו כולנו בשבעה באוקטובר), אל מציאות בלתי מוכרת לחלוטין, שקשה לחזותה ולשוות את אופייה והשלכותיה. המעבר מתודעת זמן הווה אל תודעת זמן עתיד אינו קל כלל ועיקר, ומקשה מאוד על חשיבה פתוחה, על האפשרות לדמיין חלופות למלחמה, ואף מביא לחוסר אמונה בהיתכנותן. הוצאת השלום מן הקופסה, עיון מקיף ומעמיק באפשרויות הקונקרטיות ליישום, שרטוט מפורט של מהלכו תוך העמדת מענה לאתגריו – כל אלו עשויים לקרב אותנו, השואפים

לא די לדבר על שלום,
 צריך לכתוב אותו.
 כתיבתו מחייבת בראש
 ובראשונה להחליט כי
 השגת שלום היא משימת
 חיים לאומית, ואחריה:
 הקמת כוח משימה
 שאחריותו ליצור ולעצב
 אפשרויות מדיניות, דיון
 פוליטי-קונקרטי באופיו
 ובאופן עשייתו ויוזמה
 פרואקטיבית להשגתו

קִדְנָה שֶׁל שְׁלוֹם תֵּאָזֵן אֶת מִשְׁקָלוֹ
 בְּנִדְת מִשְׁעָן אַחֲרָת; שְׁלוֹם, נֹכְחֹת,
 שְׂדֵה שֶׁל אֲנָרְגִיָּה אֵינְטֵנְסִיבִית יוֹתֵר מִמְלֻחָה,
 עֲשׂוּיִים לְפָעַם אֲזוֹ,
 בֵּית־שִׁיר אַחַר בֵּית־שִׁיר אֶל תוֹךְ הָעוֹלָם,
 כֹּל אֶחָד מֵהֶם מַעֲשֶׂה חַיִּים
 מְלָה אַחַת, כֹּל מְלָה
 רִטֵּט שֶׁל אֹר – בְּדִפְנוֹתָיו
 שֶׁל גְּבִישׁ מִתְהַוֶּה.

(שם)

קשה מאוד להיחלץ מספירלת המלחמה הגוררת מלחמה. אך מחיר המלחמה כבד לאין שיעור ממחיר השלום, וחווינו אותו זה עתה באופן נורא. חוויית המשמעות בחיים של שלום, בחיי הגשמה וייעוד, עדיפה ועמוקה לאין ערוך מחוויית המשמעות שמעניקה ההרואיקה של המלחמה. אם חפצי חיים אנו, יש

אינו נודע אלא
 במלים שְׁמֻקְמוֹת אוֹתוֹ,
 בְּדִקְדוּק שֶׁל צֶדֶק,
 בְּתַחבִּיר שֶׁל עֲרְבוּת הַדְּדִית.
 תְּחוּשָׁה שֶׁל לְקָרְאוֹתוֹ,
 שֶׁבְקָשִׁי פּוֹעֵמַת, הִיא כֹּל מֶה שְׁיֵשׁ לָנוּ
 עַד שְׁנִלְמַד לְבִטָּא אֶת הַמְּטָאפוֹרוֹת שֶׁבוּ,
 תוֹךְ כְּדֵי דְבַר.
 שוֹרָה שֶׁל שְׁלוֹם עֲשׂוּיָה לְהוֹפִיעַ
 אִם נִבְנָה מִחֲדָשׁ אֶת הַמְּשֻׁפֵּט שֶׁהַחַיִּים כּוֹתְבִים,
 אִם נִבְטַל אֲשֵׁרוּרִים שֶׁל רֶוַח וְכַח,
 נִפְקָפֵק בְּצַרְכֵינוּ, נֶאֱפָשֵׁר
 הַפּוֹגוֹת אֲרָכוֹת.

(“לעשות שלום”, בתוך: הסיכוי הפראי לחיות,
 הוצאת הקיבוץ המאוחד. תרגום: ריקי טראום)

עשיית שלום דומה לכתוב שיר. אי אפשר לדמיין את השלום בטרם מתחילים לכתובו, וכשם שאין קיומו של השיר אלא במילים הנכתבות, כך גם השלום אינו קיים אלא בבניית “המשפט שהחיים כותבים”, “בדקדוק של צדק ובתחביר של ערבות הדדית”.

לא די בדיבור על שלום, אין להסתפק בהשראה שמעניק חזון, אף לא בבירור ערך השלום ביהדות ובחינוך לאורו. שיש שלום תיאורטי הנועד לעורר את הלבבות חשוב, אך אין בו די. שיש כזה מאפשר לכולנו להיות שוחרי שלום – אבל לאחרית הימים, ל“שלום במרומיו”, לא בחיים עצמם.

לא די לדבר על שלום, צריך לכתוב אותו. כתיבתו מחייבת בראש ובראשונה להחליט כי השגת שלום היא משימת חיים לאומית, ואחריה: הקמת כוח משימה שאחריותו ליצור ולעצב אפשרויות מדיניות, דיון פוליטי-קונקרטי באופיו ובאופן עשייתו ויוזמה פרואקטיבית להשגתו. יש להתיישב ליד שולחן העבודה ולהתחיל לכתוב את “המשפט שהחיים כותבים”, כלומר: להניח יסודות לשלום, אבני דרך קונקרטיות. זאת תוך הענקת ערך לחיי אדם, מענה לשאלות הביטחון, התמודדות עם החששות, התעקשות על צדק וערבות הדדית; תוך ויתור על כוח, תוך רפלקציה עצמית, הבנה עמוקה של מקורות הסכסוך עם הפלסטינים וטענותיהם, הכרה באנושיותם ובזכויותיהם, ותוך מחויבות עמוקה לייעוד שאנו מבקשים לעצמנו. ואז, או אז, מתוך ההתקדמות בכתיבת השלום, בעצם נוכחותו, בתחילה בתודעה ולאחר מכן בפועל, ייכתב בית-שיר שלום אחר בית-שיר עד להתהוותו.

אני לא יכול להבטיח לנו הצלחה בדרך אל השלום. אתגרים גדולים לפנינו. אך אין אנו פטורים מעבודה מתמדת, נחושה, מחויבת ויוזמת להשגתו.

“בקש שלום ורדפהו”. נאמץ קריאה זו כמצוות עשה יום-יומית: מצווה לחשוב שלום, לשרטט את דרכו, להאמין באפשרות מימוש, לפעול להשגתו ולסרב להשלים עם רוע הגזרה של היעדרו.

אם נבקש שלום, גם נמצאהו.

לנו ברירה. בואו נבחר בה, בואו נעבוד למענה. בואו נשהה רגע לפני אמירת ה“אי אפשר”, לפני העברת האחריות לצד השני, ניזכר באחריות שלנו לחיים ולא למלחמה. בואו נפתח את הקופסה, ננסה לשרטט שביל, להתוות דרך, לחדש וליזום.

הייחול לברכת השלום שהבעתי הבוקר בתפילה, “וטוב יהיה בעיניך לברך את עמך ישראל בשלומך”, אינו בקשת שלום, אלא ציפייה פסיבית לברכת שמיים מעל. הלוואי שנתברך בכך. אולם הקריאה שאליה אני מכוון היא אחרת – קריאה לעשייה אקטיבית למען שלום, לחתירה ללא לאות עד השגתו.

מאיר קראוס הוא עמית מחקר במכון שלום הרטמן. פועל במסגרות שונות לקידום דיאלוג ישראלי-פלסטיני במטרה להביא שלום לשני העמים.